

Els masos de Gualta. Passat, present i futur

Júlia Rosa

Carles Bosch de la Trinxeria, intel·lectual de la Renaixença i propietari rural, va escriure: “Mai he vist res tan pintoresc com lo Ter a Torroella, vorejat de ses atapeïdes i altívoles arbredes, sa amplària és de mig quilòmetre, l’aigua llisca suau sobre un llit de sorra fina.” L’Empordà és el mirall de Catalunya, però els masos n’expliquen la història.

Mai s’havia fet un treball sobre els masos de Gualta. El 2008, dins el meu currículum escolar, vaig fer una recerca sobre la història d’aquests masos perquè m’adonava que les últimes persones que l’han viscuda anaven desapareixent. En aquell treball vaig fer un seguiment de cada un dels masos, des del primer moment que en vaig trobar constància fins actualment, i a més amb un possible futur per a cada mas basat en l’opinió personal de propietaris o masovers. Aquest article és una recensió de l’esmentat treball.

Els mitjans de comunicació ens mostren cada dia els canvis que ens envolten; aquests canvis són més visibles en aquelles franges de la societat que no havien variat la seva estructura al llarg dels segles, especialment la pagesia. Els meus avis eren pagesos i vivien en un mas, i estic veient que pràcticament no queda res de tot allò que van viure i que cada dia serà més

diffícil trobar-ne testimonis. Aquesta hipòtesi es pot veure gairebé corroborada per la definició del concepte *mas*.

Un mas és una explotació agrària tradicional constituïda per una casa de camp –anomenada sovint masia– amb diverses dependències, que té bosc, pastures i terres adscrites. Si actualment volem seguir amb aquesta definició, podem dir que un mas és una peça històrica que gairebé ha desaparegut.

El municipi de Gualta té una extensió aproximada de 9,5 km², situat a la dreta del riu Ter i travessat pel riu Daró. Aquest municipi limita amb els de Torroella de Montgrí, Ullà i Fontanilles. El seu terreny és pla, amb excepció d'una petita part on hi ha un turó, el puig de la Font Pasquala, d'uns 91 metres d'altitud. Gualta consta d'una sèrie de masos a dins del poble i d'altres d'aïllats. El treball només tracta d'aquests últims.

Poques d'aquestes masies aïllades conserven actualment la seva condició de casa de pagès, la majoria s'han reconvertit atenent les necessitats actuals o, fins i tot, alguna ha desaparegut. Els masos que hi apareixen són: l'Horta d'en Manel, el Mas Blay, el Mas del Canyet, el Mas Fuster, el Mas les Mirones, el Mas Nou, el Mas Patxei, el Mas la Resclosa, el Mas Romaguera i el Mas Sorrer.

Salvador Bellapart i el seu fill Jordi a l'horta (arxiu particular)

Una de les conclusions a les quals vaig arribar va ser que, malgrat tots els masos siguin molt semblants pel que fa a l'estructura (a la planta baixa hi havia la cuina i el menjador, i al pis de dalt hi havia *la sala*, la qual distribuïa les habitacions), el conreu (blat de moro, blat, arròs i arbres fruiters més endavant), el bestiar (porcs, vaques, gallines), el transport (carro, tartana, bicicleta i més endavant automòbils i tractors), tots i cada un dels masos

són diferents, ja sigui per les condicions en les quals vivien, per les particularitats del terreny, per la seva gent o per les anècdotes que s'hi havia viscut. Vegem-ne un repàs ràpid.

La particularitat de l'Horta d'en Manel la trobem en el tipus de conreu: cultius d'horta. Gràcies a la terra tan rica de la plana era possible que aquest mas comptés amb extensions de terreny amb plantacions d'horta de només sis vessanes¹. Era un mas generalment portat per masovers; la família Bellapart s'hi va estar fins a finals del segle passat. Avui en dia, l'Horta d'en Manel té naturalesa de magatzem i no hi ha ningú que hi visqui.

En segon lloc, el Mas Blay, construït, habitat i treballat per la família amb el mateix nom entre els anys 1926 i 1964 aproximadament. No tenia gaire extensió de terres, però s'hi conreaven els cultius tradicionals de la plana (del segle XX, els de sembrar): blat, blat de moro, civada, etc. També era anomenat Mas d'en Xobasco perquè en moltes ocasions havia servit com a refugi de la pluja per als qui transitaven aquelles contrades. Actualment, els propietaris resideixen a la masia i usen una petita part de l'extensió de les terres per conrear a petita escala com a passatemps.

La família Esteve
al mas del
Canyet (arxiu
particular)

El Mas del Canyet també havia estat portat antigament pels seus propietaris, tot i que actualment pertany a una altra família que l'usa com a segona residència. La característica principal d'aquest mas és el seu nom. En un primer moment, prop del mas hi havia unes ruïnes on s'enterraven els animals. Més endavant, però, es va decidir d'enterrar-los darrere la

masia on hi havia un pati, amb la qual cosa va acabar per adquirir el nom de Canyet en virtut de la pràctica que s'hi duia a terme.

Seguidament trobem el Mas Fuster, que sempre ha estat propietat de la família que porta el mateix cognom. En concret ha estat propietat durant tretze generacions, totes documentades, encara que no sempre el van habitar. És un mas que data del segle XVI, quan només era una barraca, la qual es va anar ampliant de la part del davant. En èpoques anteriors, el mas havia mantingut una lluita constant amb el vent, que empenyia la sorra contra ell formant dunes, les quals no es van fixar fins ben entrat el segle XX. La masia i les terres encara avui segueixen vives. Per una banda, els fills de la propietària són els qui l'habiten i, per l'altra, les seves terres segueixen produint, tot i no estar treballades ni pels propietaris, ni pels seus fills.

Les Mirones és el mas que ha conservat la seva identitat fins temps més recents: encara hi viu un masover que portava la terra del mas, i també conrea els camps d'altres propietats veïnes, dedicant-se de forma gairebé exclusiva al conreu de la fruita: pomeres, presseguers, perers... Però les noves formes de vida, que ja havien reconvergit part d'aquesta propietat en camp de golf, a principis del nostre segle varen transformar les seves fruiteredes en urbanització, de manera que la masia segueix habitada per un pagès que, a falta de terra a Les Mirones, en treballa de pròpia i, com s'ha dit, altra que té arrendada.

El Mas Nou és avui en dia inexistent. Havia estat propietat de famílies reputades de la vila de Torroella de Montgrí, i habitada i treballada per les famílies Calabús i Frigola en última instància. Sembla que deu el seu nom al fet que va ser l'últim mas que va fer construir la família de Quintana, el més nou. Malauradament, a finals del segle XX les seves terres van ser reconvertides en un camp de golf i la masia, enderrocada i engolida. Avui només se'n conserva el pou de pedra.

En setè terme trobem el Mas Patxei, un dels pocs masos que ha estat propietat de la mateixa família i un dels més nous, datat de 1929. Els conreus de més extensió eren els de blat, cosa que afavoria perquè es poguessin fer el pa a casa. Avui en dia, a part d'arbres fruiters, hi ha també camps de gespa per replantar, però les terres no són treballades pel propietari.

El mas més septentrional és el de la Resclosa, que havia estat propietat de la família Negre i adquirit més tard pel seus masovers, la família Mercader. Era, segurament, el mas que comptava amb el major nombre de treballadors entre mossos i jornalers (en els moments de més feina), i els mateixos propietaris. Aquesta família va ser una de les primeres a plantar pomeres a l'estil modern i

experimentar en les noves tècniques de producció, en plena època franquista, i per aquesta raó van rebre el reconeixement de *la poma d'or*. El nom del mas prové de la resclosa del riu Ter, que es troba just al seu costat.

En un primer moment, el Mas Romaguera s'anomenava Mas del doctor Cancell o Mas Cancell a causa del seu propietari. No obstant això, el mas era més conegut amb el nom de Mas d'en Jomba, quan va agafar el nom del procurador que acudia periòdicament a recollir els pagaments² dels masovers. El següent propietari va ser Carles Bosch de la Trinxeria, reconegut escriptor resident a la Jonquera, el qual, a principis del segle XX, el va vendre a Josep Romaguera, de qui el mas prengué el nom. La seva néta i actual propietària resideix a la masia juntament amb el seu marit. Cal ressaltar especialment l'època en la qual el mas era propietat de Carles Bosch de la Trinxeria, perquè se'n conserven abundants documents de relació entre el propietari i els seus masovers, la família Pagès, des de cartes dirigides personalment a Mariano Pagès fins als censos anuals del mas. Per acabar, cal fer un breu apunt a un tipus de conreu que tenien al Mas Cancell, les moreres, una mostra de les quals encara ara podem trobar a l'entrada de l'era.

Façana del Mas Romaguera (foto arxiu particular)

Per últim el Mas Sorrer; la masia es caracteritzava per estar dividida en dues seccions, una primera on hi habitaven els masovers i una altra reservada als propietaris per quan hi anaven. Actualment el mas ha sofert un canvi radical, la masia i les terres que la circumden s'han reconvertit en

un restaurant, el nom del qual indica el caràcter del local. Al Manjazz, a part de freqüents sessions de jazz, s'hi fan diverses activitats culturals, com un festival de curts que el diari *La Vanguardia* va intitular un Hollywood Rural. La major part de la terra també es dedica a aspectes lúdics: un camp de golf, una pista per a quads..., però a l'entorn del restaurant-masia s'hi segueixen conreant els gira-sols, que al mateix temps serveixen per donar caràcter rural al local, tant és així que per a les noves generacions el mas està perdent el nom original (que provenia del caràcter sorrenc de les seves terres) pel de Los Girasoles.

M'agradaria, també, dedicar un breu apunt a les vingudes del riu Daró que podien arribar a cinc en un sol any, actualment impensables. Va suposar un enemic de tots els masos en les èpoques de més pluges ja que, abans de ser canalitzat, el llit del riu no donava a l'abast per tota l'aigua que li arribava i es desbordava. L'aiguat més transcendent va ser el de l'any 1940, que va inundar una longitud d'uns deu metres del Mas Blay des de la porta d'entrada i, pel que fa al Mas del Canyet, m'explicaven que veien passar flotant des de pomes fins a garbes.

Aquests fets no suposaven gaire perill per a la gent que habitava els masos, però sí per al bestiar i les collites. Els pagesos feien coses inversemblants per salvar els animals, fins i tot en pujaven al pis, però moltes vegades eren impotents per protegir els conreus, la collita dels quals era impossible de salvar i es perdia.

Abans de fer aquest treball, quan mirava els masos només hi veia quatre parets i camps molt pintorescos al seu voltant, però la meua opinió va canviar totalment en realitzar-lo. En les entrevistes que vaig dur a terme m'explicaven anècdotes i detalls que eren diferents a cada mas, perquè a cada un d'ells s'hi havia escrit una història diferent, amb el rerefons d'una família i un tarannà propis. Cada entrevistat em parlava d'aquelles "quatre parets" amb tant entusiasme i il·lusió que de seguida em vaig adonar que cada mas té i és una història, i cada vegada que hi passo per davant no puc evitar recordar-les. És precisament per això que, malgrat les seves coincidències, tots els masos són únics.

Notes:

1 La vessana és una unitat de mesura de la superfície del terreny típica del centre i nord de Catalunya. Una vessana són 2.187,4 metres²

2 Els pagaments que realitzaven els masovers als propietaris dels masos s'anomenaven *amillaraments*.